

Alicja Dziuba-Burczyk

REZERWY TECHNICZNO-UBEZPIECZENIOWE W SPRAWOZDAWCZOŚCI FINANSOWEJ ZAKŁADÓW UBEZPIECZEŃ W ŚWIELE NOWELIZACJI USTAWY

Wprowadzenie

W dobie globalizacji gospodarki a także dynamicznego rozwoju polskiego rynku ubezpieczeń oraz jego znacznego rozszerzania na skutek dopływu kapitału zagranicznego, szczególnego znaczenia nabiera standaryzacja zasad rachunkowości w zakresie sporządzania sprawozdań finansowych jako głównego źródła wiarygodnej informacji finansowej. Ujednolicenie i harmonizacja sprawozdań finansowych w skali międzynarodowej ułatwi ocenę sytuacji finansowo-majątkowej zakładów ubezpieczeń, a co za tym idzie, usprawni i zobiektywizuje ocenę ryzyka działalności gospodarczej w warunkach swobody w świadczeniu usług ochrony ubezpieczeniowej. Komisja Europejska, zmierzając do zwiększenia porównywalności sprawozdań finansowych w ramach Unii Europejskiej zobowiązała wszystkie spółki akcyjne notowane na giełdach zagranicznych (a w dalszej perspektywie wszystkie spółki publiczne i instytucje finansowe: banki, ubezpieczycieli) do obligatoryjnego stosowania od 2005 roku Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (MRS) przy sporządzaniu sprawozdań finansowych¹. Lokowanie przez wiele światowych firm kapitału zagranicznego a także rozwój reasekuracji spowodowały, iż Polska stała się częścią globalnej gospodarki rynku ubezpieczeń. Wprowadzanie standaryzacji i harmonizacji w skali europejskiej poprzez wzrost roli MSR-ów ma na celu ułatwienie wzajemnej komunikacji w zakresie współpracy międzynarodowej.

Dostosowanie polskiego prawa bilansowego do systemu obowiązującego w Unii Europejskiej stanowi jeden z warunków ubiegania się o jej członkostwo. Wpływ międzynarodowych regulacji rachunkowości na krajowe standardy rachun-

¹ A. Jaruga, M. Jaruga-Baranowska, *Dostosowanie MSR do możliwości i potrzeb małych i średnich przedsiębiorstw*, „Rachunkowość” 2001, nr 10.

kowości, zrodził konieczność nowelizacji ustawy o rachunkowości². Od dnia 01.01.2002 roku obowiązuje ustawa o rachunkowości oparta na Międzynarodowych Standardach Rachunkowości, dlatego celowym wydaje się przedstawienie zmian w zakresie roli i miejsca rezerw techniczno-ubezpieczeniowych jako podstawowego elementu kształtującego zarówno pasywa, jak i aktywa nowej struktury bilansu ubezpieczyciela a także ukazanie wpływu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych na wynik finansowy w znowelizowanym techniczny rachunku ubezpieczeń majątkowych i osobowych. Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe odgrywają istotną rolę w gospodarce finansowej zakładów ubezpieczeń, są bowiem ważnym instrumentem ograniczania ryzyka działalności zakładu a także bazowym elementem zarządzania finansami.

Ze względu na specyfikę działalności ubezpieczeniowej, ustawodawca wprowadził dla zakładów ubezpieczeń odrębne wzory sprawozdania finansowego obejmującego:

- wstęp – zawierający informacje, określone w przepisach wydanych przez Ministra Finansów po zasięgnięciu opinii Prezesa PUNU, dotyczące szczególnych zasad rachunkowości zakładów ubezpieczeń, w tym również tworzenia rezerw techniczno-ubezpieczeniowych, sporządzania sprawozdań skonsolidowanych jednostek powiązanych³,
- bilans,
- techniczny rachunek ubezpieczeń majątkowych i osobowych,
- ogólny rachunek zysków i strat,
- zestawienie zmian w kapitale własnym,
- rachunek przepływów pieniężnych (metoda bezpośrednia).

Problem rezerw techniczno-ubezpieczeniowych występuje w bilansie oraz technicznym rachunku ubezpieczeń majątkowych i osobowych, dlatego też prezentowane opracowanie zostanie ograniczone do ukazania zmian miejsca i zakresu rezerw w tych sprawozdaniach. Natomiast ze względu na fakt, iż proces tworzenia i rozwiązywania rezerw posiada charakter księgowy, a nie polega na fizycznym wyodrębnianiu i uwalnianiu środków pieniężnych ze specjalnych rachunków bankowych, niniejsze opracowanie uwzględni schematy ewidencyjne.

Istota i metody liczenia rezerw techniczno-ubezpieczeniowych

Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe są przeznaczone na pokrycie bieżących i przyszłych zobowiązań, jakie mogą wynikać z zawartych umów ubezpieczenia. Stanowią one wyodrębnioną część składową pasywów zakładu ubezpieczeń w postaci kapitału obcego. Tworzenie rezerw wynika przede wszystkim ze specyfiki działalności ubezpieczeniowej charakteryzującej się wyprzedzeniem czasowym pomiędzy uzyskanym przychodem z tytułu przypisu składki brutto a ponie-

² Ustawa o zmianie ustawy o rachunkowości (Dz.U. z 2000 r., nr 113, poz. 1186).

³ Listopad 2001 – brak odpowiedniego aktu prawnego po nowelizacji ustawy o rachunkowości.

sionymi kosztami odszkodowań. W typowych przedsiębiorstwach usługowych sytuacja wygląda odwrotnie a mianowicie w pierwszej kolejności powstaje koszt niezbędny do świadczenia usług a następnie przychód. Ze względu właśnie na tą specyfikę działalności ubezpieczeniowej oraz wysokie jej ryzyko koniecznością staje się zagwarantowanie środków na poczet przyszłych i bieżących wypłat odszkodowań i świadczeń z tytułu zawartych umów ubezpieczeniowych, które wygenerowały w przeszłości przychód. Ze względu na znaczenie rezerw w gospodarce finansowej zakładu ubezpieczeń obowiązek ich tworzenia został nałożony z mocy prawa:

- ustawą o działalności ubezpieczeniowej (art. 49. ust. 1, pkt 2, oraz ust. 3; art. 50, ust. 2), gdzie wyszczególniono rodzaje rezerw⁴,
- rozporządzeniem Ministra Finansów w sprawie szczegółowych zasad rachunkowości ubezpieczycieli, gdzie przedstawiono dopuszczalne metody obliczania poszczególnych rezerw⁵ (wydane na mocy delegacji wynikającej z ustawy o rachunkowości⁶ art. 81., ust. 3, pkt 1).

Tworzenie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych jest szczególnie istotnym elementem działalności ubezpieczeniowej ze względu na fakt, iż przyczyniają się one do⁷:

- wzrostu bezpieczeństwa prowadzenia działalności ubezpieczeniowej,
- zapewnienia realnej ochrony ubezpieczeniowej, gwarancję prawa do otrzymania odszkodowania,
- zapewnienia ciągłości i płynności prowadzonych operacji finansowych,
- kalkulacji składek,
- ustalenia podstawy opodatkowania,
- ustalenia wyniku technicznego w poszczególnych rodzajach ubezpieczeń.

Każdy zakład ubezpieczeń tworzy własny szczegółowy system rezerw techniczno-ubezpieczeniowych dostosowany do swoich potrzeb i możliwości, kierując się nie tylko rodzajami rezerw wynikającymi z ustawy o działalności ubezpieczeniowej, czy też zasadą współmierności kosztów z przychodami zawartą w ustawie o rachunkowości, ale także⁸:

- przepisami prawa podatkowego, określającymi uznanie zmian stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych za przychody lub koszty uzyskania przychodów w świetle ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych,
- poziomem ryzyka prowadzonej działalności ubezpieczeniowej,
- poziomem szkodowości składki poszczególnych rodzajów ubezpieczeń,
- poziomem wykorzystania reasekuracji,
- potrzebami decyzyjnymi właścicieli oraz zarządzających,

⁴ Ustawa o działalności ubezpieczeniowej (Dz.U. z 1996 r., nr 11, poz. 62 z późn. zm.).

⁵ Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie szczegółowych zasad rachunkowości ubezpieczycieli, rozdz. 2 (Dz.U. z 1994 r., nr 140, poz. 791 z późn. zm.).

⁶ Ustawa o rachunkowości (Dz.U. z 2002 r., nr 76, poz. 964, tekst jednolity).

⁷ S. Wieteska, *Problem liczenia rezerw techniczno-ubezpieczeniowych*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 1998, nr 1/2.

⁸ *Ubezpieczenia w gospodarce rynkowej*, red. A. Wąsiewicz, Bydgoszcz 1997, s. 261.

- prowadzoną polityką finansową, która powinna zapewnić zachowanie wypłacalności i rentowności w krótkim okresie oraz gwarantować istnienie i rozwój zakładu ubezpieczeń w przyszłości.

Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe, o czym była już mowa, tworzone są w celu zagwarantowania środków na wypłatę odszkodowań i świadczeń z tytułu zawartych umów ubezpieczeniowych. Określenie wielkości zobowiązań, które powstaną w przyszłości, w wyniku umów zawartych w bieżącym okresie obrachunkowym, jest zadaniem trudnym ze względu na losowy charakter szkód.

Posiadanie wysokich rezerw techniczno-ubezpieczeniowych wskazuje na dobrą kondycję ekonomiczną zakładu ubezpieczeniowego, jego konkurencyjność na rynku ubezpieczeniowym, rezerwy bowiem są gwarantem długookresowej wypłacalności ubezpieczyciela.

Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe mogą być tworzone według trzech metod⁹, a mianowicie:

- **indywidualnej** – polegającej na ocenie lub oszacowaniu pojedynczej szkody lub wypadku, zgłoszonego zakładowi ubezpieczeń i przez zakład zarejestrowanego, albo na ustaleniu odrębnej dla każdej umowy ubezpieczenia,
- **ryczałtowej** – polegającej na ustaleniu rezerwy zbiorczo dla całego portfela ubezpieczeń lub jego części, jako procentu zbioru składki lub wartości wypłaconych odszkodowań i świadczeń, jeżeli wyniki uzyskane przy jej użyciu będą zbliżone do wyników uzyskiwanych z zastosowaniem metody indywidualnej,
- **aktuarialnej** – polegającej na uzyskaniu rezerwy z zastosowaniem metod matematyki i statystyki ubezpieczeniowej.

Przy tworzeniu rezerw technicznych należy pamiętać, iż powinny one być równe przewidywanej sumie odszkodowań i kwocie przyszłych kosztów likwidacji szkód, które będą wypłacone w przyszłości a są wynikiem zobowiązań zakładu ubezpieczeń z tytułu przypisanej składki w przeszłości oraz w okresie bieżącym.

Ustawa o działalności ubezpieczeniowej w art. 50 określa tytuły tworzenia rezerw zakładu ubezpieczeń działu II, a mianowicie:

1. Rezerwy związane ze składką:
 - rezerwa składek,
 - rezerwa na ryzyka niewygaśnięte,
2. Rezerwy związane z odszkodowaniem:
 - rezerwa na niewypłacone odszkodowania i świadczenia, w tym rezerwa na skapitalizowaną wartość rent,
 - rezerwa na wyrównanie szkodowości (ryzyka),
3. Inne rezerwy:
 - rezerwa na premie i rabaty dla ubezpieczonych,
 - pozostałe rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe, określone w statucie np. na ryzyko wyjątkowe lub szkody katastrofalne.

⁹ Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie szczegółowych zasad rachunkowości ubezpieczycieli (Dz.U. z 1994 r., nr 140, poz. 791 z późn. zm., rozdz. 2, par. 6).

Rezerwa składek jest podstawową rezerwą obejmującą rezerwę składek brutto oraz rezerwę z reasekuracji czynnej.

Rezerwa składek brutto (831) tworzona jest w przypadku, gdy okres ubezpieczenia nie pokrywa się z okresem sprawozdawczym. Stanowi ona część składki przypisanej brutto, tzn. należnej lub zainkasowanej z tytułu zawartej umowy ubezpieczenia a pomniejszonej o koszty akwizycji, która przypada na przyszłe okresy sprawozdawcze, proporcjonalnie do okresu ubezpieczenia lub w stosunku do ryzyka, które może wystąpić w przyszłych okresach sprawozdawczych objętych ubezpieczeniem. Składka przenoszona jest w postaci rezerwy na okres, którego dotyczy. W praktyce zakłady ubezpieczeń przez cały rok akwirują składki brutto, zatem jeśli nawet polisy dotyczą jednego roku, to i tak rzadko, kiedy pokrywają się z rokiem obrotowym. Prawie zawsze część zobowiązań dotyczy okresu przyszłego i na ten właśnie cel – zgodnie z zasadą współmierności kosztów z przychodami – tworzona jest rezerwa. Ustawodawca przewidział dwie alternatywne metody tworzenia rezerw składek na koniec okresu sprawozdawczego dla poszczególnych grup ubezpieczeń: indywidualną w odniesieniu do każdej umowy ubezpieczeniowej oddzielnie oraz metodę ryczałtową.

Metoda indywidualna jest dokładna a zarazem pracochłonna, gdyż dla każdej umowy ubezpieczenia należy obliczyć, jaka część składki przypisanej (pomniejszonej o koszty akwizycji) przypada na przyszłe okresy sprawozdawcze. Część składki, która podlega przeniesieniu na okres przyszły jest proporcjonalna do czasu trwania ochrony ubezpieczeniowej w części przekraczającej ostatni dzień okresu sprawozdawczego lub w relacji do stopnia ryzyka oszacowanego w przyszłych okresach ochrony. W przypadku masowości umów jest to metoda kosztowna, dlatego też stosowanie jej jest głównie wtedy uzasadnione, gdy suma ubezpieczenia oraz składki są wysokie lub pobierane z góry na kilka lat¹⁰.

W przypadku masowości zawieranych umów ubezpieczenia o zbliżonych wartościach składek i proporcjonalnym rozkładzie ryzyka możliwe jest stosowanie metody ryczałtu procentowego od przypisu składki brutto pomniejszonej o koszty akwizycji. Jest to metoda prosta, przejrzysta, mało pracochłonna, ale i mniej precyzyjna. Zakład na bazie wieloletniego doświadczenia określa wielkość ryczałtu w postaci stopy procentowej.

Zakłady ubezpieczeń z tytułu zawartych umów ponoszą znaczne ryzyko, dlatego też w celu zabezpieczenia się przed poniesieniem wysokich strat związanych z wypłatą odszkodowań ubezpieczają się w innych zakładach ubezpieczeń zawierając umowy reasekuracyjnej. Zjawisko to jest coraz bardziej powszechne; rośnie rola reasekuracji w utrzymaniu stabilności finansowej zakładów¹¹. W praktyce każdy zakład może występować zarówno w roli cedenta, jak i reasekuratora, co ma wpływ na problem tworzenia rezerw. Jeśli zakład przyjął pośrednią ochronę ubezpieczeniową w wyniku zawartej umowy reasekuracyjnej z cedentem, to zobli-

¹⁰ *Ubezpieczenia w gospodarce rynkowej...*, s. 279.

¹¹ A. Dziuba-Burczyk, *Reasekuracja czynna i bierna w księgach rachunkowych*, „Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej” 2000, nr 553.

gowany jest – oprócz rezerwy składek brutto z ubezpieczeń bezpośrednich – utworzyć także rezerwę składek z reasekuracji czynnej.

Rezerwa składek z reasekuracji czynnej (834) stanowi odłożoną na okresy przyszłe rezerwę składek z reasekuracji czynnej. Tworzy ją reasekurator od składki przypisanej z reasekuracji czynnej należnej od cedenta w myśl zawartej umowy reasekuracyjnej. Szczególne zasady obliczania rezerwy regulują odrębne regulaminy.

Rezerwa składek na pokrycie ryzyka niewygasłego (832) stanowi różnicę pomiędzy przewidywaną wartością przyszłych odszkodowań, świadczeń, kosztów likwidacji szkód i innych kosztów, które wynikają z zawartych umów ubezpieczenia i nie wygasły z końcem okresu sprawozdawczego, a wielkością rezerwy składek. Rezerwa ta tworzona jest tylko wówczas, gdy policzona rezerwa składek jest mniejsza niż spodziewane odszkodowania i koszty z polis niewygasłych. Stanowi ona uzupełnienie rezerwy składek. Rezerwa ma zastosowanie wówczas, gdy w ubezpieczeniach występuje wzrastające ryzyko, np. w ubezpieczeniach od odpowiedzialności cywilnej lub gdy występuje nierównomierny rozkład ryzyka w okresie ubezpieczenia, np. w uprawach rolnych.

Rezerwę na pokrycie ryzyka niewygasłego ustala się metodą aktuarialną lub ryczałtową dla poszczególnych grup ryzyka. Metodę aktuarialną stosuje się do złożonych portfeli i grup ubezpieczeń.

Natomiast metodą ryczałtową ustala się rezerwę na koniec okresu sprawozdawczego tych ubezpieczeń, dla których wskaźnik szkodowości jest wyższy od 100% poprzez wymnożenie nadwyżki ponad 100% współczynnika szkodowości przez wartość rezerwy składek¹².

W znowelizowanym bilansie zakładu ubezpieczeń w pozycji pasywów C I. wykazywane są łącznie rezerwy: składek z ubezpieczeń bezpośrednich, składek z reasekuracji czynnej oraz rezerwa na pokrycie ryzyka niewygasłego.

Rezerwa na nie wypłacone odszkodowania i świadczenia (821) stanowi zobowiązanie zakładu ubezpieczeń z tytułu nie uregulowanych odszkodowań i świadczeń za szkody i wypadki, które:

- zostały zgłoszone w okresie ubezpieczenia i posiadane informacje pozwalają na ocenę wysokości odszkodowań i świadczeń,
- zostały zgłoszone w okresie ubezpieczenia, ale posiadane informacje są niewystarczające do oceny wysokości szkód i odszkodowań (np. brakuje dokumentów, szkoda w trakcie likwidacji, itp.),
- wystąpiły w okresie sprawozdawczym, ale nie zostały jeszcze zgłoszone ubezpieczycielowi.
- rezerwa na nie wypłacone odszkodowania i świadczenia najczęściej składa się z trzech następujących rezerw: rezerwy na nie wypłacone odszkodowania i świadczenia za szkody i wypadki zaistniałe i zgłoszone, rezerwa na szkody

¹² A. Wąsiewicz, op. cit., s. 284.

i wypadki zaistniałe i nie zgłoszone (IBNR), rezerwa na koszty likwidacji szkód¹³.

Rezerwa na nie wypłacone odszkodowania i świadczenia należy do najtrudniejszych do ustalenia, przy określaniu jej wartości należy bowiem posłużyć się nie tylko doświadczeniem w zakresie ubezpieczeń, ale także dokładnym pomiarem i znajomością metod statystycznych. Do jej obliczenia stosuje się wszystkie trzy metody: indywidualną, ryczałtową i aktuariálną.

Metoda indywidualna polega na ocenie pojedynczych szkód i wypadków, a następnie obliczeniu każdorazowo rezerwy, która uwzględni czynniki związane z zaistniałym zdarzeniem, czyli może być stosowana tylko do szkód zgłoszonych. Stosując metodę indywidualną wysokość rezerw na nie wypłacone odszkodowania ustala się:

- w wysokości roszczenia zgłoszonego przez poszkodowanego, ale nie wyżej niż suma ubezpieczenia lub suma gwarancyjna, z uwzględnieniem wzrostu cen towarów i usług naprawczych,
- na podstawie indywidualnego oszacowania z uwzględnieniem dostarczonego przez ubezpieczającego, jeśli poszkodowany nie podał wysokości roszczenia,
- w wysokości sumy ubezpieczenia, jeżeli brak jest dokumentacji stwierdzającej wysokość szkody, a posiadane fakty wskazują, że szkoda wystąpiła.

Metoda ryczałtowa stosowana jest przy znacznej masowości występujących szkód lub przy zbliżonych sumach odszkodowań.

W przypadku reasekuracji czynnej, reasekurator zobligowany jest do tworzenia w swoich księgach rachunkowych rezerwy na nie wypłacone odszkodowania.

Rezerwa na nie wypłacone odszkodowania i świadczenia z reasekuracji czynnej (824) tworzona jest na nie uregulowane odszkodowania i świadczenia za szkody i wypadki zaistniałe w okresie bieżącym i w okresach ubiegłych, które zarówno zostały zgłoszone i zarejestrowane, jak i nie zostały jeszcze zgłoszone w zakresie reasekuracji czynnej w ujęciu brutto.

Rezerwa na skapitalizowaną wartość świadczeń rentowych (822) z ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej obejmuje świadczenia płatne okresowo w formie rent z tytułu ubezpieczeń odpowiedzialności cywilnej, np. z tytułu następstw nieszczęśliwych wypadków (NN). Świadczenia rentowe mogą być płatne natychmiast, dożywotnio lub czasowo. Ustala się ją metodą aktuariálną. Wysokość tej rezerwy równa się wartości bieżącej (skapitalizowanej) zobowiązań zakładu ubezpieczeń z tytułu uzyskanego przez nich prawa do renty.

Rezerwa na nie wypłacone odszkodowania i świadczenia z ubezpieczeń bezpośrednich występuje w poz. C III w pasywach bilansu łącznie z rezerwą z reasekuracji czynnej oraz rezerwą na skapitalizowaną wartość świadczeń rentowych.

Rezerwa na premie i rabaty dla ubezpieczonych (823) jest określana w wysokości kwot premii, rabatów, bonusów, bonifikat i innych ulg oraz udziałów w zyskach ubezpieczyciela w przypadku, gdy w umowach ubezpieczenia przewi-

¹³ Podstawy ubezpieczeń, red. J. Monkiewicz, t. 1: *Mechanizmy i funkcje*, Warszawa 2000, s. 140.

dziane są zwiększenia przyszłych świadczeń lub pomniejszenie przyszłych składdek. Rezerwę tą oblicza się metodą indywidualną i wykazuje w odrębnej pozycji C IV pasywów bilansu.

Rezerwę na wyrównanie szkodowości (841) określa się w wysokości mającej zapewnić wyrównanie wahań współczynnika szkodowości w przyszłości.

Współczynnik szkodowości jest to stosunek wypłaconych odszkodowań i świadczeń na udziale własnym wraz z kosztami bezpośrednimi i pośrednimi likwidacji szkód i windykacji regresów pomniejszony o zwroty i wszelkie odzyski, z uwzględnieniem zmiany stanu rezerw na nie wypłacone odszkodowania i świadczenia do składki zarobionej na udziale własnym.

Rezerwa ta jest zakładana w przypadku ubezpieczenia charakteryzującego się tym, iż raz na kilka lat szkodowość ich jest znacznie wyższa niż w pozostałych latach, np. ubezpieczenia upraw od gradu, powodzi, dużych opadów deszczu. Wówczas ubezpieczyciel w dobrych latach pobiera składkę na tyle wysoką, aby wystarczyła na wyrównanie szkodowości w latach kryzysu i z jej części tworzy rezerwę. Rezerwę należy utworzyć biorąc pod uwagę szkodowość z ostatniego roku w porównaniu ze średnią szkodowością z ostatnich 5 lat¹⁴. Zakłady ubezpieczeń mogą tworzyć rezerwę na wyrównanie szkodowości stosując jedną z czterech metod przewidzianych w załączniku nr 5 do rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie zasad rachunkowości ubezpieczycieli. Rezerwa na wyrównanie szkodowości w grupie 14 ubezpieczeń (ubezpieczenia kredytu – ogólnej niewypłacalności, kredytu eksportowego, spłaty rat, kredytu hipotecznego, kredytu rolnego) przeznaczona jest na pokrycie ujemnego wyniku technicznego w tej grupie ubezpieczeń, a w pozostałych grupach ubezpieczeń przeznaczona jest na doprowadzenie w roku obrotowym wskaźnika szkodowości składki do poziomu przeciętnego z minionych 5 lat, przy czym przy obliczaniu przeciętnego wskaźnika szkodowości nie uwzględnia się dodatnich lub ujemnych odpisów na rezerwę na wyrównanie szkodowości.

Rezerwę na wyrównanie szkodowości (ryzyka) tworzy się, zwiększa lub zmniejsza według stanu na koniec roku obrotowego, a nie miesięcznie, jak w przypadku innych rezerw. Rezerwa ta ze względu na jej specyfikę oraz charakter roczny tworzona jest na bazie różnicy pomiędzy pożądanym stanem na koniec danego roku a stanem z bilansu otwarcia.

Rezerwa na wyrównanie szkodowości jest przedstawiana w pasywach bilansu w pozycji C VI.

Pozostałe rezerwy (842). Tytuły pozostałych rezerw określone są w statucie ubezpieczyciela. Ich tworzenie powinno mieć uzasadnienie w posiadanym portfelu ubezpieczeń. Najczęściej przewidziane są rezerwy na szkody katastrofalne oraz ryzyka wyjątkowe. Zdarzenia losowe związane są z takimi czynnikami przyrodniczymi jak: ogień, powódź, grad. Natomiast ryzyka wyjątkowe może wystąpić na skutek wprowadzenia na rynek nowego produktu ubezpieczeniowego¹⁵. Można,

¹⁴ A. Czechowski, T. Zacharski, *Ocena sprawozdań finansowych Towarzystwa Ubezpieczeniowego*, Warszawa 1998.

¹⁵ B. Jończyk, H. Ogrodnik, *Finanse zakładów ubezpieczeń*, Katowice 1999, s. 77.

zatem wyróżnić: rezerwy na dodatkowe koszty, rezerwy na dywidendy i udziały w zyskach, na ryzyko z tytułu ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej producenta za nowy produkt. Tworzenie tych rezerw może się odbywać jedną z trzech metod.

Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe ustala się ze względu na ustawę o rachunkowości nie później niż na dzień bilansowy, a zatem każdorazowo na dzień sporządzania sprawozdania finansowego. Natomiast ze względu na ustawę o podatku dochodowym od osób prawnych, która nakłada obowiązek comiesięcznego naliczania zaliczek na podatek dochodowy, wszystkie rezerwy (oprócz rezerwy na wyrównanie szkodowości) muszą być ustalane w okresach miesięcznych.

Rezerwy jako czynnik kształtujący aktywa i pasywa bilansu ubezpieczyciela

Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe wpływają zarówno na aktywa, jak i pasywa zakładu ubezpieczeń. Wielkość i struktura rezerw zależna jest od przyjętej polityki zakładu ubezpieczeń w zakresie umów ubezpieczeń bezpośrednich a także reasekuracji czynnej i biernej.

Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe na udziale własnym, czyli po pomniejszeniu o udział reasekuratorów noszą nazwę funduszu ubezpieczeniowego i odgrywają główną rolę w źródłach finansowania zakładów ubezpieczeń. W polskiej praktyce ich procentowy udział w sumie bilansowej pasywów kształtuje się na poziomie rzędu 60-70%.

W świetle nowelizacji ustawy o rachunkowości nastąpiła zmiana w zakresie prezentacji rezerw w bilansie, a mianowicie: w miejsce jednej dotychczasowej grupy rezerw na udziale własnym, czyli z uwzględnieniem udziału w nich reasekuratorów, wyodrębniono dwie grupy:

- „C Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe brutto” (omówiono w punkcie 2 niniejszego opracowania),
- „D Udział reasekuratorów w rezerwach techniczno-ubezpieczeniowych” (wartość ujemna) obejmującą:
 - I. udział reasekuratorów w rezerwie składek i w rezerwie na pokrycie ryzyka niewygasłego,
 - II. (nie dotyczy działu II ubezpieczeń majątkowych),
 - III. udział reasekuratorów w rezerwie na nie wypłacone odszkodowania i świadczenia,
 - IV. udział reasekuratorów w rezerwie na premie i rabaty dla ubezpieczonych,
 - V. udział reasekuratorów w pozostałych rezerwach techniczno-ubezpieczeniowych.

W bilansie cedenta wystąpią zarówno pozycje rezerw brutto z różnych tytułów, jak i udział w nich reasekuratorów. Natomiast ze względu na fakt, iż każdy zakład ubezpieczeń może pełnić jednocześnie funkcje cedenta i reasekuratora, katalog rezerw rozszerzy się o różne rodzaje rezerw z tytułu reasekuracji czynnej.

Bilans zakładu ubezpieczeń ze względu na specyfikę działalności ubezpieczeniowej zdecydowanie różni się strukturą od bilansu innych jednostek gospodarczych. W jego pasywach dominują rezerwy a w aktywach lokaty, które są głównym źródłem pokrycia tychże rezerw. Ponadto należy zauważyć, iż w bilansie ubezpieczyciela występuje silna zależność pomiędzy wielkością rezerw techniczno-ubezpieczeniowych na udziale własnym a wielkością i strukturą aktywów. Fakt ten wynika z dużej ingerencji ustawodawcy w wielkość, strukturę oraz rodzaj aktywów pokrywających rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe. Ustawodawca w art. 63 ustawy o działalności ubezpieczeniowej nałożył obowiązek, co najmniej pełnego pokrycia rezerw techniczno-ubezpieczeniowych aktywami o określonym charakterze. Szczególny charakter tej zależności przejawia się także w tym, iż aktywa stanowiące pokrycie rezerw powinny spełniać pięć następujących warunków:

- powinny być dokonane w tej samej walucie, w której ustalane są zobowiązania z umów ubezpieczenia z tytułu, których tworzy się odpowiednie rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe,
- powinny ich terminy wymagalności odpowiadać terminom wymagalności zobowiązań z umów ubezpieczenia,
- powinny być zróżnicowane zarówno pod względem rodzajowym, jak i podmiotowym, bowiem dywersyfikacja aktywów pomaga w zachowaniu płynności i rentowności,
- powinny znajdować się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, (jedynie Minister Finansów w drodze rozporządzenia może udzielić zezwolenia na uznanie aktywów znajdujących się poza granicami kraju),
- ich wartość powinna być ustalana z zachowaniem zasady ostrożnej wyceny, bowiem w przeciwnym razie organ nadzoru (PUNU) może zobowiązać zakład do wyceny po cenie sprzedaży netto.

Ponadto ustawodawca enumeratywnie określił aktywa, które mogą stanowić pokrycie rezerw oraz ustalił limity stanowiące górne granice zaangażowania zakładów ubezpieczeń w dany rodzaj aktywów. Są nimi przede wszystkim: bezpieczne płynne lokaty finansowe, lokaty w nieruchomości, pożyczki zabezpieczone hipotecznie lub gwarancjami instytucji finansowych, depozyty bankowe, zabezpieczone należności od reasekuratorów, należności od budżetu a także od cedentów, ubezpieczających, od pośredników z terminem spłaty nie dłuższym niż trzy miesiące, środki trwałe ruchome, środki pieniężne a także aktywowane koszty akwizycji oraz zarachowane czynsze i odsetki.

Analizując strukturę aktywów bilansu należy stwierdzić, iż grupa „A – wartości niematerialne i prawne” nie może być uznana za aktywa pokrywające rezerwy. Wydaje się, iż wynika to z faktu ich bardzo niskiej płynności. Wyłączone zostały także nieruchomości wykorzystywane na własne potrzeby, gdyż uznane zostały za aktywa trudno zbywalne.

Należy sądzić, że zakłady ubezpieczeń stanowią instytucje zaufania publicznego. Wynika to z faktu silnej ingerencji państwa w zasady tworzenia rezerw oraz ich pokrycia odpowiednimi aktywami.

Zakłady ubezpieczeń obowiązane są lokować środki funduszu ubezpieczeniowego tak, aby osiągnąć jak największy stopień bezpieczeństwa i rentowności przy jednoczesnym zachowaniu płynności. Zakłady ubezpieczeń bez ograniczeń mogą lokować środki rezerw techniczno-ubezpieczeniowych w pożyczki i papiery wartościowe emitowane lub gwarantowane przez Skarb Państwa, organizacje międzynarodowe, samorządy terytorialne. Zgodnie z art. 63 ustawy ubezpieczeniowej na zakłady ubezpieczeń zostały nałożone limity zaangażowania środków na dany rodzaj aktywów stanowiących pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych.

Górne granice (%) limitów zaangażowania rezerw techniczno-ubezpieczeniowych w poszczególne rodzaje aktywów kształtują się następująco:

- 40% w papierach wartościowych dopuszczonych do publicznego obrotu na rynku regulowanym i jednostkach uczestnictwa lub certyfikatach inwestycyjnych w funduszach inwestycyjnych,
- 25% w nieruchomościach, w pożyczkach zabezpieczonych hipotecznie, ale nie więcej niż 10% w jednej nieruchomości oraz nie więcej niż 5% w pożyczce zabezpieczonej hipotecznie udzielonej temu samemu pożyczkobiorcy lub grupie pożyczkobiorców powiązanych,
- 10% w listach zastawnych, akcjach nie dopuszczonych do publicznego obrotu, udziałach w innych papierach wartościowych,
- 10% w dłużnych papierach wartościowych o stałej kwocie dochodu i pożyczkach zabezpieczonych gwarancjami banku lub innej instytucji finansowej,
- 5% w papierach wartościowych jednego emitenta,
- 5% w pożyczkach, które nie są zabezpieczone,
- 20% w należnościach od cedentów, reasekuratorów, ubezpieczonych, pośredników z zabezpieczeniem lub gwarancją, natomiast tylko 5% jeśli bez zabezpieczenia i gwarancji.
- 5% w wartości środków trwałych,
- 3% w środkach pieniężnych,
- 3% w zarachowanych czynszach i odsetkach stanowiących rozliczenia międzyokresowe.

Jak widać z przedstawionych możliwości lokowania rezerw techniczno-ubezpieczeniowych regułą jest: im lokata jest mniej bezpieczna tym ograniczenie bardziej rygorystyczne.

W informacji dodatkowej do bilansu ubezpieczyciel musi przedstawić:

- wysokość rezerw techniczno-ubezpieczeniowych,
- wysokość aktywów stanowiących pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych,
- nadwyżkę lub niedobór aktywów na pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych.

Zależność pomiędzy rezerwami stanowiącymi pasywa a aktywami je pokrywającymi przedstawiono w tabl. 1.

Tablica 1. Miejsce rezerw w bilansie zakładu ubezpieczeń

Aktywa	Pasywa
Aktywa trwałe i obrotowe Stanowiące pokrycie rezerw techniczno-ubez- pieczeniowych	Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe w ujęciu brut- to
	Udział reasekuratorów w rezerwach techniczno- ubezpieczeniowych
Suma aktywów	≥ Rezerwy na udziale własnym

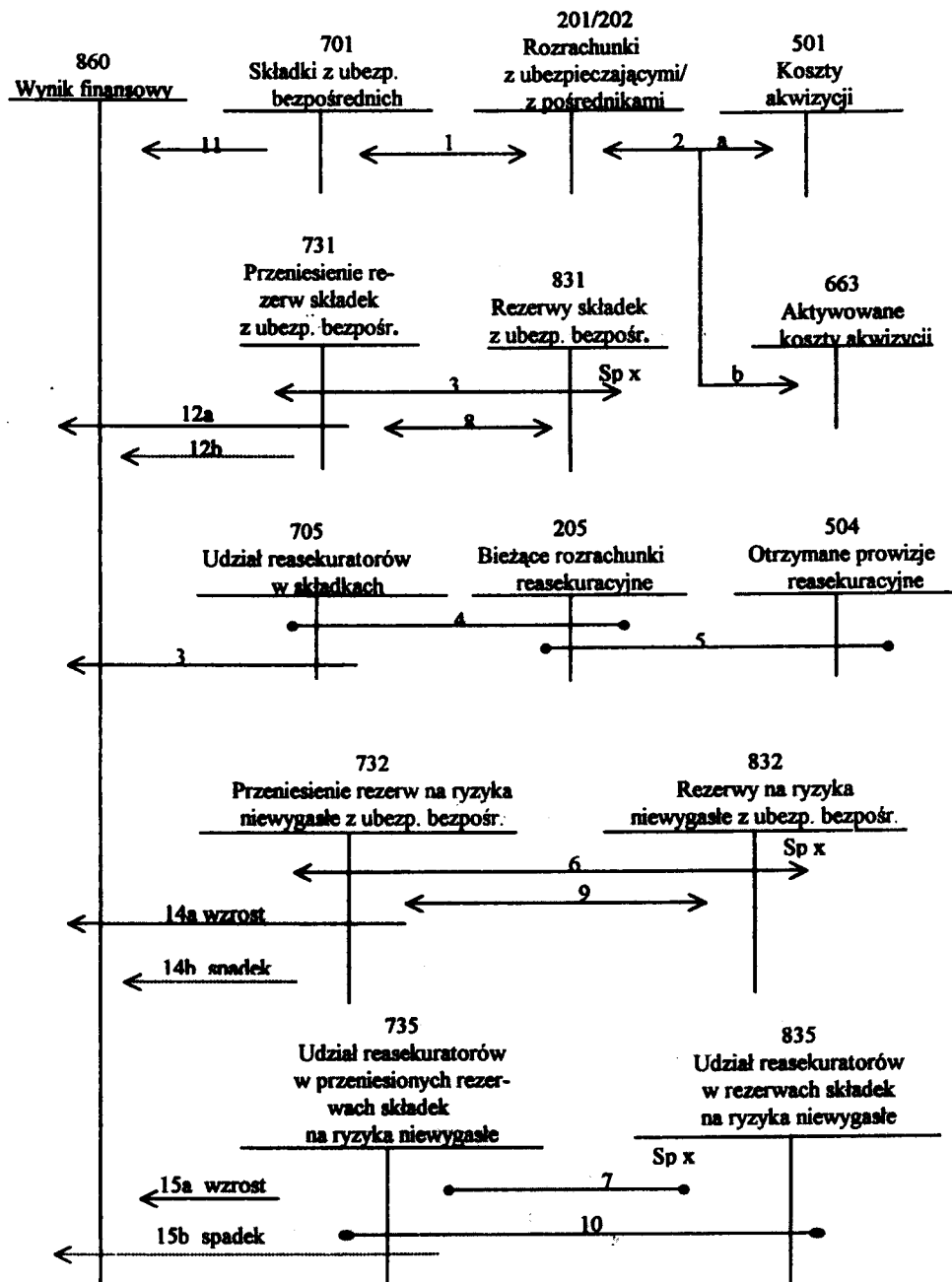
Źródło: opracowanie własne.

Wartość bilansowa aktywów uznanych przez ustawodawcę jako pokrywa-
jące rezerwy musi być co najmniej równa wszystkim rezerwom techniczno-ubez-
pieczeniowym na udziale własnym. Zatem w praktyce zakładów ubezpieczeń wy-
stępują także aktywa nie związane z rezerwami, ale stanowią one niezbyt duży
odsetek sumy bilansowej.

Księgowe ujęcie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych

Jak już wcześniej zasygnalizowano, tworzenie rezerw nie pokrywa się z fi-
zycznym zablokowaniem środków pieniężnych na ten cel, lecz raczej ma aspekt fi-
nansowo-księgowy. Następuje wyodrębnienie w pasywach kapitału obcego w po-
staci rezerw techniczno-ubezpieczeniowych księgowanych w ciężar kosztów ope-
racyjnych (technicznych) o nazwie „Przeniesienie rezerw....”. Dzięki takiemu uję-
ciu następuje urealnienie wyniku finansowego poprzez zachowanie zasady współ-
mierności kosztów z przychodami i jednocześnie zachowanie zasady ostrożnej
wyceny. W celu pełniejszego przedstawienie tego problemu posłużymy się sche-
matami ewidencji podstawowych rezerw związanych ze składką (schemat 1 i 2)
oraz rezerw związanych z odszkodowaniem (schemat 3 i 4) z uwzględnieniem
zarówno problemu reasekuracji biernej, jak i czynnej. Kontami kosztów technicz-
nych są konta związane ze składką z zespołu siódmego, bądź konta związane z od-
szkodowaniami i świadczeniami z zespołu szóstego planu kont ubezpieczyciela.
Konta te są symetryczne w stosunku do kont rezerw o tym samym tytule w zespole
ósmym planu kont.

Schemat. 1. Ewidencja składek oraz rezerw składek z ubezpieczeń bezpośrednich i rezerw na ryzyko niewygasłe

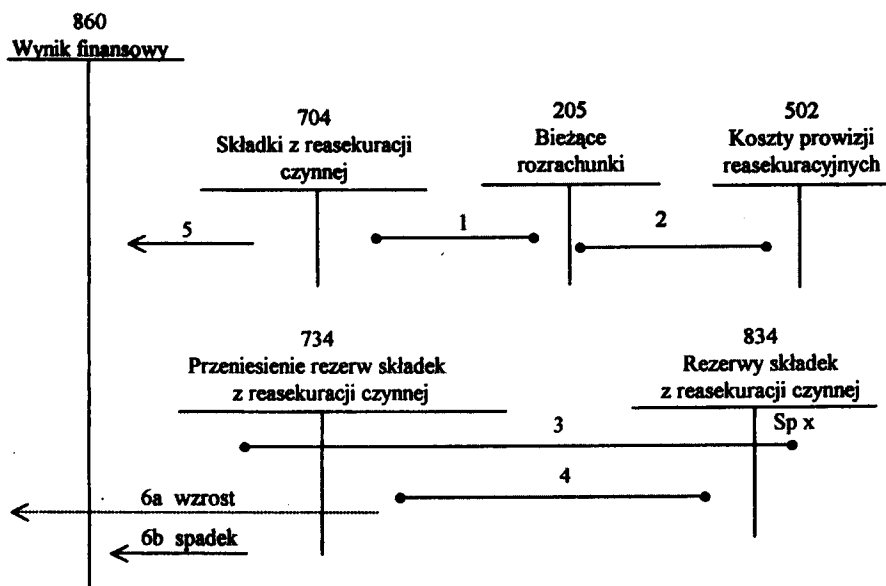

Źródło: Opracowanie własne.

Schemat 1: operacje gospodarcze

1. Przypis składki brutto zaakwirowanej przez pośredników lub ubezpieczających według kopii polis.
2. Poniesione koszty akwizycji (prowizji):
 - a) dotyczące bieżącego okresu,
 - b) dotyczące przyszłych okresów.
3. Utworzenie rezerwy składek bezpośrednich na koniec bieżącego okresu sprawozdawczego.
4. Naliczenie części składek brutto należnej reasekuratorowi.
5. Naliczone prowizje reasekuracyjne należne od reasekuratorów.
6. Utworzenie rezerwy na pokrycie ryzyka niewygasłego jako uzupełnienie rezerwy składek.
7. Utworzenie na udziale reasekuratora rezerwy składek i na ryzyka niewygasłe.
8. Rozwiązanie rezerwy składek z ubezpieczeń bezpośrednich z okresu poprzedniego.
9. Rozwiązanie rezerwy na ryzyka niewygasłe z poprzedniego okresu.
10. Rozwiązanie rezerwy składek i na ryzyka niewygasłe na udziale reasekuratorów.
11. Przeniesienie na dzień bilansowy przychodu z tytułu składki brutto na wynik finansowy (w części technicznej).
12. Przeniesienie zmiany stanu rezerw składek z ubezpieczeń bezpośrednich na wynik finansowy na dzień bilansowy:
 - a) wzrost stanu rezerw (jeśli rezerwa bieżąca jest wyższa od rezerwy okresu poprzedniego),
 - b) spadek stanu rezerw (jeśli obecnie tworzona rezerwa jest niższa od poprzedniej).
13. Przeniesienie udziału reasekuratora w składce na wynik finansowy na dzień bilansowy.
14. Przeniesienie stanu rezerw na ryzyka niewygasłe na wynik finansowy na dzień bilansowy:
 - a) wzrost stanu rezerw,
 - b) spadek stanu rezerw.
15. Przeniesienie udziału reasekuratorów w przeniesionych rezerwach składek i na ryzyka niewygasłe na dzień bilansowy:
 - a) wzrost udziału reasekuratorów w rezerwie,
 - b) spadek udziału reasekuratorów w rezerwie.

Schemat 2. Ewidencja składek i rezerwy składek z reasekuracji czynnej

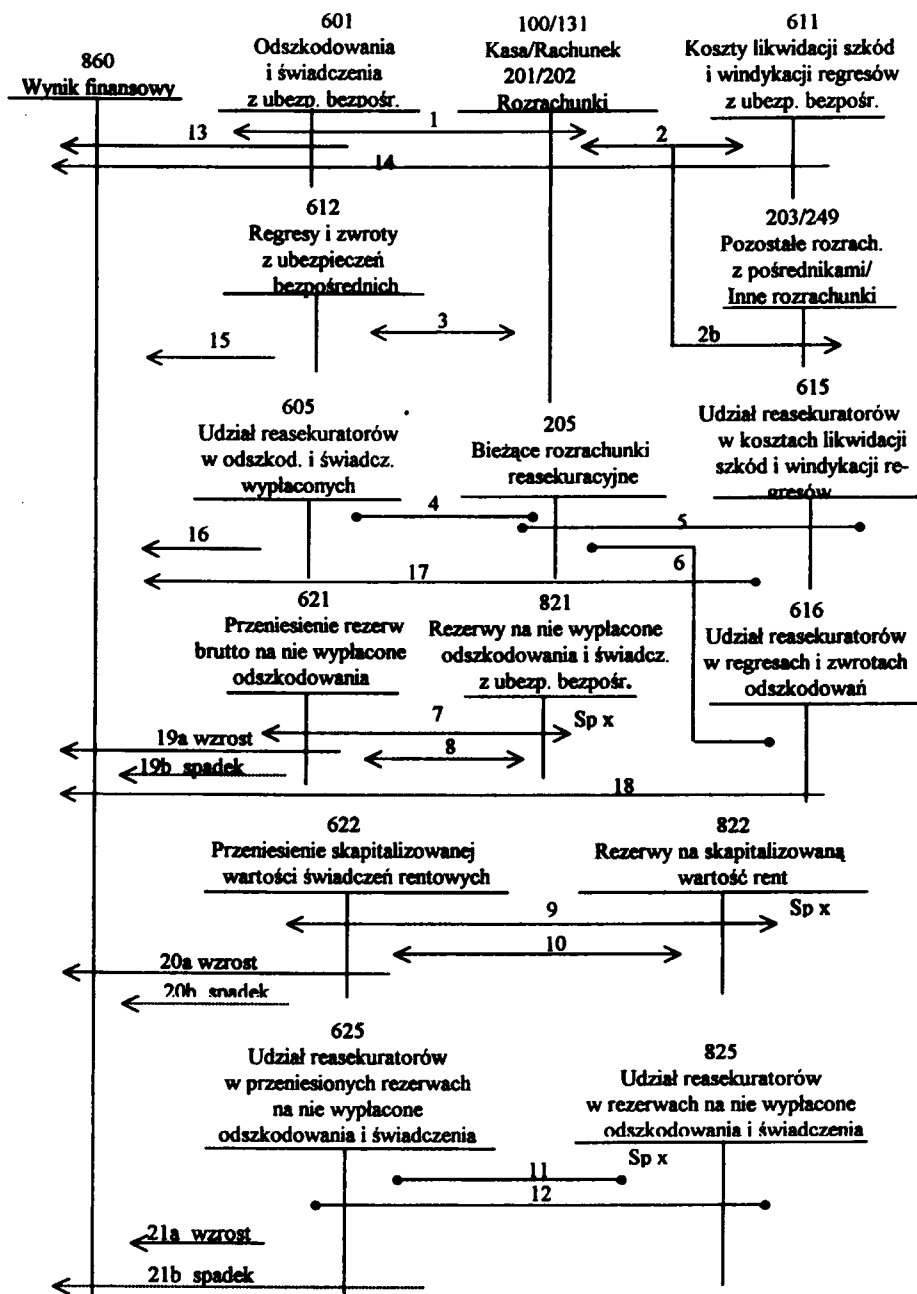
Źródło: Opracowanie własne.

Schemat 2: operacje gospodarcze

1. Przypis składki z reasekuracji czynnej.
2. Poniesione koszty prowizji reasekuracyjnej należnej cedentom.
3. Utworzenie rezerwy składek z reasekuracji czynnej na koniec okresu sprawozdawczego.
4. Rozwiązanie rezerwy składek z reasekuracji czynnej na koniec okresu sprawozdawczego.
5. Przeniesienie składki na wynik finansowy na koniec roku obrotowego.
6. Przeniesienie zmiany stanu rezerw z reasekuracji czynnej na koniec roku obrotowego
 - a) wzrost stanu rezerw,
 - b) spadek stanu rezerw.

Konta o symbolach 731,732, 734 stanowią konta o charakterze wynikowym i służą do ewidencji tworzenia i rozwiązywania stanu rezerw związanych ze składką co w konsekwencji powoduje zmianę stanu rezerw w postaci wzrostu lub spadku. Wzrost pomniejsza przychód z tytułu składki, natomiast spadek uwalnia koszty powiększając tym samym przychód. Odwrotnie reaguje konto „735 Udział reasekuratorów w przeniesionych rezerwach składek”.

Schemat 3. Ewidencja odszkodowań oraz rezerw związanych z odszkodowaniami

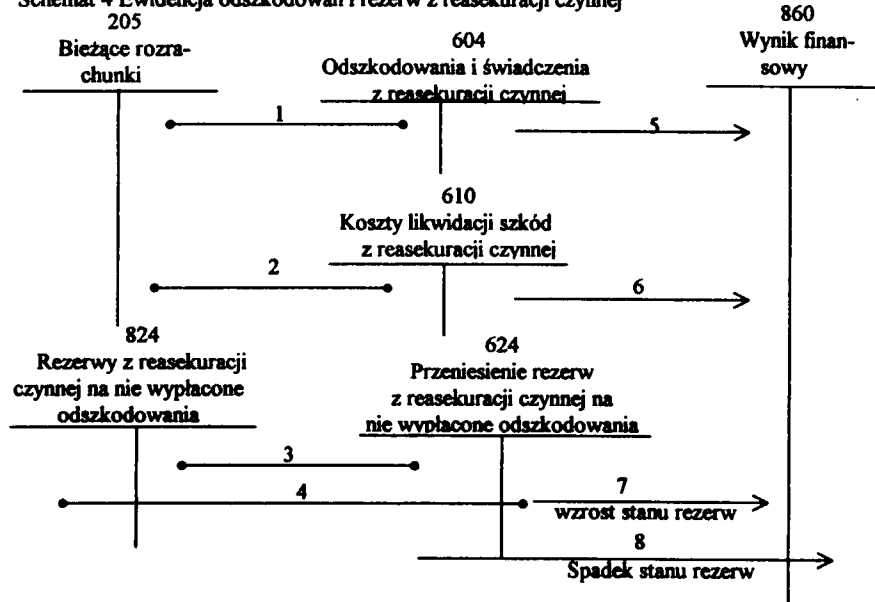

Schemat 3: operacje gospodarcze

1. Wypłata odszkodowań ubezpieczonemu (ubezpieczającym) przelewem z rachunku bieżącego lub kasy zakładu (100\131) lub rozliczone odszkodowania przez pośredników (ubezpieczających) i przez nich wypłacone odszkodowania (202/201).
2. Poniesione koszty akwizycji:
 - a) uregulowane pieniężnie lub rozliczone przez pośredników, ubezpieczających w kompensacie z należnościami,
 - b) rozliczone przez inne jednostki gospodarcze.
3. Uzyskanie regresów i zwrotów odszkodowań w formie pieniężnej, bądź w kompensacie z należnościami.
4. Naliczenie udziału reasekuratorów w odszkodowaniach i świadczeniach w księgach rachunkowych cedenta (reasekuracja bierna).
5. Naliczenie udziału reasekuratora w kosztach likwidacji szkód i windykacji regresów w księgach rachunkowych cedenta.
6. Udział reasekuratorów w regresach i zwrotach odszkodowań uzyskanych przez cedentów.
7. Utworzenie rezerwy na nie wypłacone odszkodowania i świadczenia brutto z ubezpieczeń bezpośrednich na koniec okresu sprawozdawczego (na koniec miesiąca lub na dzień bilansowy).
8. Rozwiązanie rezerwy na nie wypłacone odszkodowania i świadczenia z poprzedniego okresu sprawozdawczego.
9. Utworzenie rezerwy na skapitalizowaną wartość zapadłych świadczeń rentowych na koniec okresu sprawozdawczego (na koniec miesiąca, na dzień bilansowy).
10. Rozwiązanie rezerwy z poprzedniego okresu sprawozdawczego na skapitalizowaną wartość rent.
11. Utworzenie rezerwy na udziale reasekuratorów na nie wypłacone odszkodowania i świadczenia wraz z skapitalizowaną wartością rent.
12. Rozwiązanie rezerwy na udziale reasekuratorów na nie wypłacone odszkodowania i świadczenia z poprzedniego okresu sprawozdawczego.
13. Przeniesienie kosztu odszkodowań brutto z ubezpieczeń bezpośrednich na wynik finansowy na dzień bilansowy.
14. Przeniesienie kosztu likwidacji szkód i windykacji regresów z ubezpieczeń bezpośrednich na wynik finansowy na dzień bilansowy.
15. Przeniesienie kosztu odszkodowań brutto z ubezpieczeń bezpośrednich na wynik finansowy na dzień bilansowy.
16. Przeniesienie udziału reasekuratorów w kosztach odszkodowań i świadczeń wypłaconych na wynik finansowy na dzień bilansowy.
17. Przeniesienie udziału reasekuratorów w kosztach likwidacji szkód i windykacji regresów na wynik finansowy na dzień bilansowy.
18. Przeniesienie udziału reasekuratorów w regresach i zwrotach odszkodowań uzyskanych przez cedentów na wynik finansowy na dzień bilansowy.

19. Przeniesienie stanu rezerw brutto na nie wypłacone odszkodowania i świadczenia z ubezpieczeń bezpośrednich na wynik finansowy na dzień bilansowy:
- wzrost stanu rezerw,
 - spadek stanu rezerw.
20. Przeniesienie stanu rezerw na skapitalizowaną wartość rent na wynik finansowy na dzień bilansowy:
- wzrost stanu rezerw,
 - spadek stanu rezerw.
21. Przeniesienie stanu udziału reasekuratorów w rezerwach na nie wypłacone odszkodowania i świadczenia na wynik finansowy na dzień bilansowy:
- wzrost stanu rezerw,
 - spadek stanu rezerw.

Schemat 4 Ewidencja odszkodowań i rezerw z reasekuracji czynnej

Źródło: Opracowanie własne.

Schemat 4: operacje gospodarcze

1. Odszkodowanie wypłacone z reasekuracji czynnej w rozliczeniu z cedentem,
2. Koszty likwidacji szkód związane z wypłaconymi odszkodowaniami,
3. Utworzenie rezerwy na nie wypłacone odszkodowania i świadczenia z reasekuracji czynnej na koniec okresu sprawozdawczego,
4. Rozwiązanie rezerwy na nie wypłacone odszkodowania i świadczenia z reasekuracji czynnej na koniec okresu sprawozdawczego,
5. Przeniesienie odszkodowań na wynik finansowy,
6. Przeniesienie kosztów likwidacji szkód z reasekuracji czynnej na wynik finansowy,
7. Przeniesienie wzrostu stanu rezerw na wynik finansowy,
8. Przeniesienie spadku stanu rezerw na wynik finansowy.

Odszkodowania stanowią podstawowy koszt techniczny. Konta rezerw związane z odszkodowaniami 621, 622, 624 funkcjonują identycznie jak konta rezerw związane ze składką. Służą one do rejestrowania tworzenia i rozwiązywania rezerw, co powoduje zmianę ich stanu powiększającą lub pomniejszającą koszt zakładu ubezpieczeń. Konto 625 reprezentujące udział reasekuratorów w rezerwach reaguje odwrotnie jak konta rezerw w ujęciu brutto.

Wpływ rezerw na wynik finansowy w znowelizowanym technicznym rachunku ubezpieczeń

Polityka tworzenia rezerw zakładu ubezpieczeń oraz silna ingerencja państwa w ich tworzenie decyduje nie tylko o strukturze bilansu, lecz także o wyniku finansowym w technicznym rachunku ubezpieczeń.

Zakłady ubezpieczeń w myśl ustawy o rachunkowości sporządzają dwa odrębne rachunki zysków i strat. W pierwszej kolejności techniczny rachunek ubezpieczeń obrazujący przychody i koszty z zasadniczej działalności ubezpieczeniowej (operacyjnej), a następnie ogólny rachunek zysków i strat.

Schemat tworzenia technicznego rachunku ubezpieczeń majątkowych i osobowych w świetle nowelizacji ustawy przedstawia się następująco:

I. Przychód z tytułu składki:

1. + Składki przypisane brutto,
2. - Udział reasekuratorów w składce przypisanej,
3. -/+ Zmiana stanu rezerw składek i rezerwy na ryzyko niewygaście brutto,
4. +/- Udział reasekuratorów w zmianie stanu rezerw składek.

II. + Przychody z lokat netto po uwzględnieniu kosztów, przeniesione z ogólnego rachunku zysków i strat (dotyczące lokat stanowiących pokrycie rezerw techni-

czno-ubezpieczeniowych na skapitalizowaną wartość rent oraz na premie i rabaty dla ubezpieczonych).

III. + Pozostałe przychody techniczne na udziale własnym.

IV. - Odszkodowania i świadczenia (1+2):

1. + Odszkodowania i świadczenia wypłacone na udziale własnym,

1.1. + Odszkodowania i świadczenia wypłacone brutto,

1.2. - Udział reasekuratorów w odszkodowaniach i świadczeniach wypłaconych,

2. +/- Zmiana stanu rezerwy na niewypłacone odszkodowania i świadczenia na udziale własnym,

2.1. +/- Zmiana stanu rezerw na niewypłacone odszkodowania i świadczenia brutto,

2.2. -/+ Udział reasekuratorów w zmianie stanu rezerw na niewypłacone odszkodowania i świadczenia,

V. -/+ Zmiany stanu pozostałych rezerw techniczno-ubezpieczeniowych na udziale własnym:

1. -/+ Zmiany stanu pozostałych rezerw techniczno-ubezpieczeniowych brutto,

2. +/- Udział reasekuratorów w zmianie stanu pozostałych rezerw techniczno-ubezpieczeniowych,

VI. -/+ Premie i rabaty na udziale własnym łącznie ze zmianą stanu rezerw.

VII. - Koszty działalności ubezpieczeniowej.

1. + Koszty akwizycji,

1.1. -/+ W tym zmiana stanu aktywowanych kosztów akwizycji,

2. + Koszty administracyjne,

3. +/- Prowizje reasekuracyjne i udział w zyskach reasekuratorów,

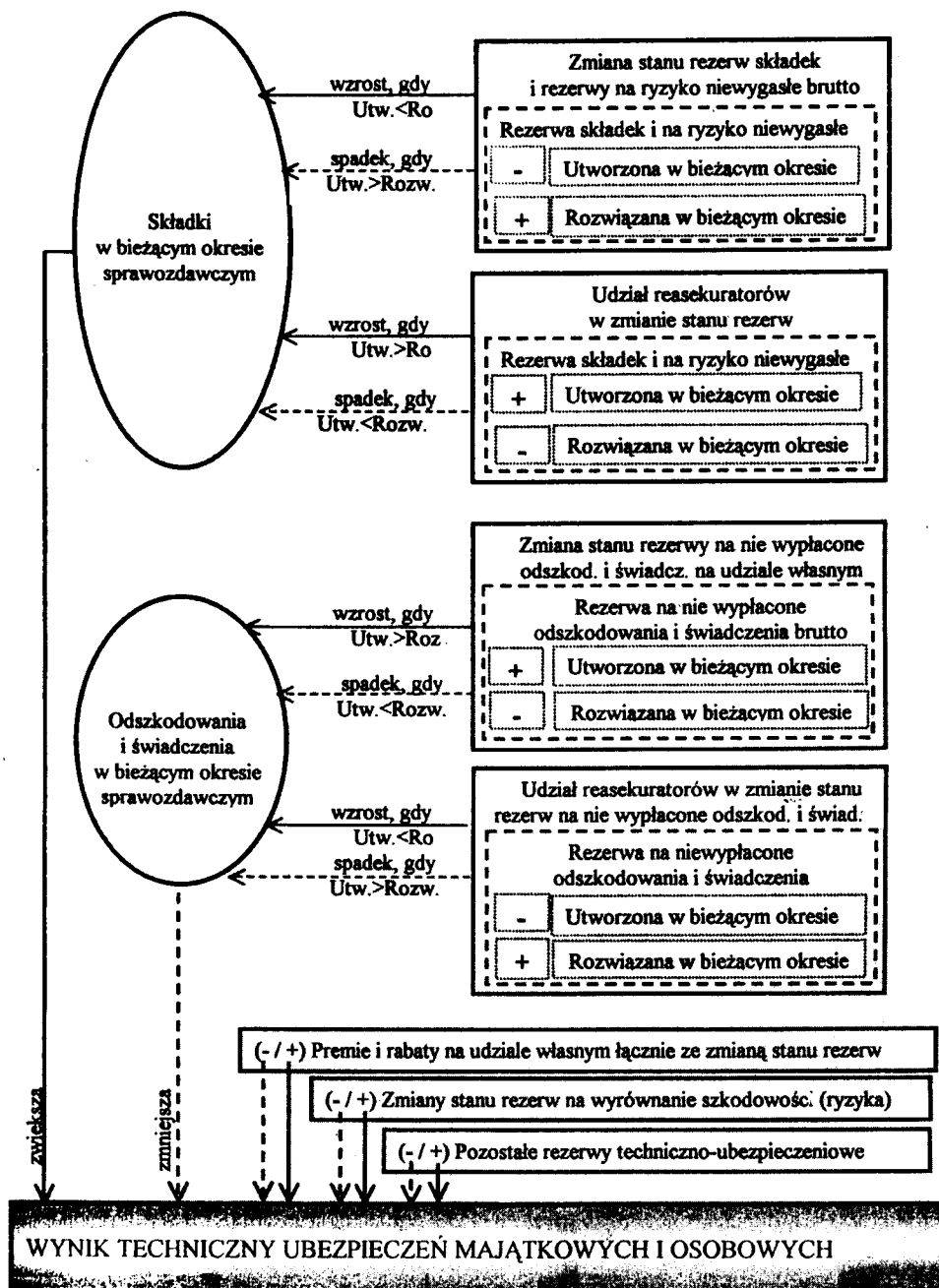
VIII. - Pozostałe koszty techniczne na udziale własnym.

IX. -/+ Zmiany stanu rezerw na wyrównanie szkodowości (ryzyka).

X. = Wynik techniczny ubezpieczeń majątkowych i osobowych.

Jak widać z powyższej procedury obliczania wyniku technicznego rezerwy techniczno-ubezpieczeniowej zdecydowanie wpływają na wynik finansowy, ponieważ korygują przychody w przypadku rezerw związanych ze składką, bądź korygują koszty w przypadku rezerw związanych z odszkodowaniem. Wynik finansowy zależy od wielkości utworzonych i rozwiązanych rezerw na udziale własnym. Na wielkość technicznego wyniku finansowego ma wpływ zmiana stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych. Utworzenie rezerwy w bieżącym okresie obniża wynik techniczny a rozwiązanie z ubiegłego okresu zwiększa go. Powyższą zależność można zobrazować graficznie (schemat nr 5).

Schemat 5 Wpływ rezerw na wynik techniczny ubezpieczeń majątkowych i osobowych

Źródło: Opracowanie własne.

Jak wynika ze schematu nr 5, rezerwy brutto oraz na udziale reasekuratorów w istotny sposób wpływają na techniczny wynik ubezpieczeń majątkowych i osobowych. Właśnie ze względu na ich związek z wynikiem finansowym można je podzielić na:

- 1) pośrednie związane z składką,
- 2) pośrednie związane z odszkodowaniem,
- 3) pośrednie związane z premiami i rabatami dla ubezpieczonych,
- 4) bezpośrednie: rezerwy na wyrównanie szkodowości i pozostałe rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe.

Wzrost stanu rezerw brutto związanych ze składką powoduje zmniejszenie przychodu z tytułu składki zarobionej na udziale własnym, a tym samym zmniejszenie wyniku technicznego, natomiast wzrost rezerw związanych ze składką na udziale reasekuratora powoduje wzrost składki na udziale własnym a w konsekwencji wzrost wyniku technicznego. Podobnie reagują rezerwy odziałujące na koszt odszkodowań, jeśli rosną rezerwy brutto to następuje wzrost odszkodowań, co z kolei powoduje spadek wyniku technicznego. Natomiast wzrost udziału reasekuratora w rezerwach związanych z odszkodowaniem pomniejsza odszkodowanie wypłacone, co zwiększa wynik techniczny ubezpieczeń. Z kolei wzrost pozostałych rezerw to powoduje spadek technicznego wyniku.

Jak wynika z schematów ewidencyjnych 1 i 2 oraz 3 i 4 tworzenie rezerw oraz problem reasekuracji wpływają na wielkość wyniku technicznego ubezpieczeń majątkowych i osobowych. Oddziaływanie rezerw związanych ze składką można zobrazować zmianami w wielkości składki zarobionej na udziale własnym, która stanowi przychód z działalności operacyjnej (technicznej) w bieżącym okresie sprawozdawczym i zasadniczy element technicznego wyniku finansowego. Natomiast w przypadku rezerw związanych z odszkodowaniem kształtują ową wielkość odszkodowań w okresie bieżącym na udziale własnym, co stanowi podstawowy koszt techniczny wyniku finansowego. Sumarycznie problem ten przedstawiono wraz z podaniem miejsca w technicznym rachunku ubezpieczeń w świetle nowelizacji ustawy o rachunkowości w tablicach 2 i 3.

Tablica 2. Wpływ rezerw techniczno-ubezpieczeniowych związanych ze składką na techniczny wynik finansowy w przypadku ubezpieczeń bezpośrednich, reasekuracji czynnej i biernej

860 Techniczny wynik finansowy			
Lp.	Pozycje technicznego rachunku ubezpieczeń	Symbol konta Dt	Symbol konta Ct
1.	Przychód z tytułu składki przypisanej brutto * <i>poz. 1.1.</i>		+ 701
2.	Składki z reasekuracji czynnej 1.1.		+ 704
3.	Udział reasekuratorów w składce brutto * <i>poz. 1.2.</i>	- 705	
4.	Przeniesienie stanu rezerw składek brutto * <i>poz. 1.3.:</i> Wzrost Spadek	- 731	+ 731

5.	Przeniesienie stanu rezerw na ryzyk niewygasłe brutto * <i>poz.1.3.</i> Wzrost Spadek	-732	+ 732
6.	Udział reasekuratorów w przeniesionych rezerwach składek i na ryzyka niewygasłe * <i>poz.1.4.</i> Wzrost Spadek	- 735	+ 735
7.	Przeniesienie rezerw z reasekuracji czynnej * <i>poz. 1.3.</i> Wzrost Spadek	-734	+ 734
	Składka zarobiona na udziale własnym (suma poz. 1 do 7)		xxx

- oznaczono zajmowaną pozycję w znowelizowanym technicznym rachunku ubezpieczeń majątkowych i osobowych (Dz.U. z 2000 r., nr 113, poz. 1186).

Źródło: opracowanie własne.

Jak wynika z powyższej tablicy rezerwy związane ze składką oddziałują na jej wielkość na udziale własnym w okresie bieżącym, co ma wymierny wpływ na wynik techniczny przedstawiony w części przychodowej w pozycji oznaczonej „I. Składki”.

Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe tworzone są na koniec okresu sprawozdawczego w ciężar kosztów operacyjnych (technicznych) o nazwie „Przeniesienie rezerw...”, natomiast rozwiązywanie rezerw z okresu poprzedniego odbywa się na ich dobro, co w konsekwencji powoduje różnicę przedstawiającą wzrost lub spadek stanu rezerw. Wzrost stanu rezerw powoduje w zakładzie ubezpieczeń pomniejszenie przychodów i przenoszony jest na ostatni dzień roku obrotowego na stronę debetową konta „860 Techniczny wynik finansowy”. Spadek stanu rezerw, czyli zmniejszenie ich wielkości na koniec okresu sprawozdawczego w stosunku do okresu poprzedniego stanowi dla zakładu ubezpieczeń uwolnienie rezerw, co powoduje powiększenie przychodu, który przebiegowany jest na dobro konta „860 Techniczny wynik finansowy”.

Tablica 3. Wpływ rezerw techniczno-ubezpieczeniowych związanych z odszkodowaniem na techniczny wynik finansowy w przypadku ubezpieczeń bezpośrednich, reasekuracji czynnej i biernej

860 Techniczny wynik finansowy			
Lp.	Pozycja technicznego wyniku	Dt sym-bol konta	Ct Symbol konta
1.	Odszkodowania i świadczenia wypłacone brutto * <i>IV.1.1.</i>	-601	
2.	Odszkodowania i świadczenia z reasekuracji czynnej * <i>IV.1.1.</i>	-604	
3.	Koszty likwidacji szkód i windykacji regresów * <i>IV.1.1.</i>	-611	
4.	Regresy i zwroty odszkodowań z ubezpieczeń bezpośrednich * <i>IV.1.1.</i>		+ 612
5.	Udział reasekuratorów w odszkodowaniach i świadczeniach wypłaconych * <i>IV.1.2.</i>		+ 605

6.	Udział reasekuratorów w kosztach likwidacji szkód * IV.1.2.		+ 615
7.	Udział reasekuratorów w regresach i zwrotach odszkodowań * IV.1.2.	-616	
8.	Przeniesienie stanu rezerw na nie wypłacone odszkodowania * IV.2.1. a) wzrost b) spadek	-621	+ 621
9.	Przeniesienie stanu rezerw na skapitalizowaną wartość rent * IV.2.1 a) wzrost b) spadek	-622	+ 622
10.	Przeniesienie stanu rezerw z reasekuracji czynnej na nie wypłacone odszkodowania * IV.2.1 a) wzrost b) spadek	- 624	+ 624
11.	Udział reasekuratorów w zmianie stanu rezerw na nie wypłacone odszkodowania * IV.2.2. a) wzrost b) spadek	- 625	+ 625
	Odszkodowania na udziale własnym okresu bieżącego poz.1-11	- xx	

* oznaczono zajmowaną pozycję w znowelizowanym technicznym rachunku ubezpieczeń majątkowych i osobowych (Dz.U. z 2000 r., nr 113, poz. 1186).

Źródło: opracowanie własne

Rezerwy związane z odszkodowaniem mają zdecydowany wpływ na stronę kosztową technicznego rachunku ubezpieczeń.

W technicznym rachunku ubezpieczeń majątkowych i osobowych tylko trzy rezerwy i związane z nimi stany, zostały wyodrębnione jako samodzielne pozycje, a ich oddziaływanie na wynik finansowy jest analogiczne jak wcześniej przedstawionych rezerw:

1. Zmiany stanu pozostałych rezerw techniczno-ubezpieczeniowych na udziale własnym (poz. V),
2. Premie i rabaty na udziale własnym wraz ze zmianą stanu rezerw (poz. VI),
3. Zmiany stanu rezerw na wyrównanie szkodowości (poz. IX).

Zmiana stanu powyższych rezerw techniczno-ubezpieczeniowych nie wpływa ani na wypłacone odszkodowanie okresu bieżącego, ani na składkę zarobioną na udziale własnym.

Reasumując, należy stwierdzić, iż procedury obliczania składki zarobionej na udziale własnym oraz odszkodowania na udziale własnym są skomplikowane. Sporządzanie technicznego rachunku ubezpieczeń w ujęciu brutto a następnie doprowadzanie do netto (do udziału własnego jest niezbędne ze względu na potrzeby kontroli i analizy ubezpieczeń¹⁶).

¹⁶ S. Nowak, *Rachunkowość ubezpieczeniowa*, Poznań, 1998, s. 25.

Zakończenie

Polityka tworzenia rezerw techniczno-ubezpieczeniowych ma zdecydowany wpływ na gospodarkę finansową zakładów ubezpieczeń. Zbyt nisko skalkulowane rezerwy mogą zachwiać równowagę finansową zakładu, a zbyt wysokie powodują z kolei obniżenie zysku ubezpieczyciela, z czym wiąże się podważenie jego wiarygodności jako partnera na rynku ubezpieczeń. Każdy zakład tworzy własny szczegółowy system rezerw precyzyjnie dostosowany do swoich potrzeb i możliwości z uwzględnieniem obowiązujących przepisów prawa w tym zakresie.

O randze rezerw techniczno-ubezpieczeniowych świadczy między innymi fakt, iż funkcjonowanie ich regulują akty prawne najwyższej rangi w postaci kilku ustaw: o działalności ubezpieczeniowej, o rachunkowości, o podatku dochodowym od osób prawnych a także wiele przepisów wykonawczych w postaci rozporządzeń, zarządzeń. Tak duża ingerencja państwa w zakres funkcjonowania rezerw, wynika z faktu, iż zakłady ubezpieczeń są szczególnymi instytucjami zaufania publicznego, a w toku normalnej działalności narażone są na duże ryzyko gospodarcze.

Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe wpływają w zdecydowany sposób na zakres i strukturę bilansu ubezpieczyciela. Stanowią one z jednej strony pasywa bilansu, a z drugiej ich odzwierciedleniem są aktywa odpowiedniej wielkości i jakości. Składnikom aktywów pokrywającym rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe stawiane są liczne warunki, m.in. zgodności walutowej i czasowej, dywersyfikacji o charakterze przedmiotowym, jak i podmiotowym, wysokiej płynności finansowej, bezpieczeństwa, rentowności. Bilans zakładu ubezpieczeń ze względu na specyfikę działalności ubezpieczeniowej zdecydowanie różni się strukturą od bilansu innych jednostek usługowych. W jego pasywach dominują rezerwy a w aktywach lokaty, które są głównym źródłem pokrycia rezerw. Ponadto należy zauważyć, iż w bilansie ubezpieczyciela występuje silna zależność pomiędzy wielkością rezerw techniczno-ubezpieczeniowych na udziale własnym a wielkością i strukturą aktywów.

W świetle nowelizacji rachunkowości zmianie uległa konstrukcja pasywów bilansu, bowiem z dotychczasowej jednej grupy rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe na udziale własnym wyodrębniono dwie: osobno rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe w ujęciu brutto a osobno udział reasekuratorów w poszczególnych rodzajach rezerw.

Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe mają także istotny wpływ na wielkość wyniku finansowego w technicznym rachunku ubezpieczeń majątkowych i osobowych. Problem jest złożony ze względu na coraz powszechniejsze występowanie zjawiska reasekuracji czynnej i biernej. W znowelizowanym rachunku technicznym ubezpieczeń majątkowych i osobowych istotną zmianę stanowi wyodrębnienie dodatkowej grupy II przychodów z lokat netto po uwzględnieniu kosztów przeniesionych z ogólnego rachunku zysków i strat, dotyczących lokat pokrywających rezerwy na skapitalizowaną wartość rent oraz rezerwy na premie i rabaty dla ubezpieczonych.